

bók Björns Halldórssonar koma fyrir so. og no. *embra*, kveina, kveinstafir ('qveri, qverela') og lo. *embrulegur*. Ekki er nein viðbót við þessi orð í skrá þeirri sem Jón Helgason birti. Sigfús Blöndal tekur so. og no. upp í orðabók sína og merkir Birni Halldórssyni. Þessi heimild væri ekki mikils virði, ef orðið kæmi hvergi annars staðar fyrir. Í viðbótum aftan við orðabók Blöndals er orðið tekið upp eftir rangæskri heimild og talið merkja 'ístöðulítinn kvenmann sem kvíðir fyrir öllu'. Milli þessarar merkingar og þýðingar Björns Halldórssonar er augljóst samband.

Orðabók Háskólans hefur um orðið eitt dæmi úr safni Jóns Ólafssonar frá Grunnavík. Undir so. að bera stendur: '*embra*, f. *vocula plebeia*, in *vocula embrulæti* de *vagitu* seu *ejulatu puerorum*, paulatim *intermeso et mox repetito*' (kvk. múgamál, [kemur fyrir] í orðinu *embrulæti*, um kvein eða væl drengstaula, sem er með litlum hléum og brátt hafið að nýju). Jón nefnir auk þess orðið *embur* og vísar þá til *embrulæti* og þýðir aftur *vagitus puerorum* ('*embur* n. gen. Joh. Magn. Grammat. cap. 5 *embra* et *embru læti*, *vagitus puerorum*'). Ljóst er að þessi orð hljóta að vera skyld *Embur-* í nafni höfðans, því orði sem Einar telur algengast þar um slóðir og sökum merkingar að öllum líkindum rótskyld so. að *emja*, *ympra* og no. *ymur* og þá einnig so. *amra*, *ambra* og no. *ambur*. Sá skyldleiki skýrir hvers vegna koma upp tvímyndirnar *Ambur- Emburhöfði*. — Því miður lýsir Einar G. Pétursson ekki landslagi á þeim slóðum sem *Embur/Amburhöfði* stendur á, enda tæpast í hans verkahring. Ég hef aldrei séð þessa eyju eða höfða, en þar sem hann er við mynni Hvammsfjarðar og liggur við Röstina, þykir mér ekki ósennilegt að við höfðann hafi á stundum emjað alda við klett eða mávagjör látið í sér heyra og hafi hann dregið nafn sitt af þeirri eyrnalyst.

S.T.

FÉLAG EKKI VEISLA

Í INNGANGI mínum að *Helgastaðabók*, 'Um íslenskar Nikulás sögur', er þess getið að Nikulás gildi hafi ekki þekkt hér á landi á miðöldum (bls. 23). Í 37. nmgr. á sömu bls. er vísað til bókar Árna Björnssonar, *Saga daganna* (Reykjavík 1980), 90. bls. og höfundinum borið á brýn að hann hafi farið rangt með, þegar hann minntist á Nikulás gildi í Odda. Árni mun hafa átt við veislu (sbr. enska þýðingu ofangreindrar

bókar 73. bls.: 'Nicholas dinners') en ekki félag og hafa þá hvorirtveggja, Árni og Sverrir, rétt fyrir sér, en skýrara mætti mál þeirra vera.

S.T.

SÖGUSAGNIR ALMÚGANS OG ÞJÓÐSÖGUR

EINS og kunnugt er, ber hið mikla safn munnmælasagna, sem kennt hefur verið með réttu við Jón Árnason, heitið Íslenzkar þjóðsögur og ævintýri. Þegar þess er gætt, að þjóðsaga tákna einfaldlega sögu, sem lifir eða hefur lifað á vörum þjóðarinnar, er ekki undarlegt, þótt Jón Hnefill Aðalsteinsson telji titilinn óeðlilegan og villandi.¹ Minna má einnig á, að Konrad Maurer kallaði safn íslenskra sagna og ævintýra, sem hann safnaði til sumarið 1858 og út kom árið 1860, *Isländische Volkssagen der Gegenwart* og Guðbrandur Vigfússon þýddi *Volkssage* með orðinu þjóðsaga.²

Nú var málum svo háttað, að Jón Árnason lagði ekki einn síðustu hönd á útgáfu Íslenzkra þjóðsagna og ævintýra, heldur véltu þar um með honum Guðbrandur Vigfússon og Konrad Maurer. Samstarf þeirra félaga var svo náð, að vafist hefur fyrir mönnum að komast að því með fullri vissu, hver ákveðið hafi endanlegt heiti þjóðsagnasafnsins.³ Fróðlegra væri að reyna að gera sér nokkra grein fyrir því, hvers vegna ekki var látið nægja heitið Íslenzkar þjóðsögur. Til glöggvunar á því væri rétt að rekja eftir föngum orðaval íslenskra menntamanna um munnmælasögur allt frá því að skipuleg söfnun þeirra hófst hérlendis á vegum fornleifanefndarinnar í Kaupmannahöfn (Commissionen for Oldsagers Opbevaring) árið 1817 og þangað til að fyrri bindi Íslenzkra þjóðsagna og ævintýra kom út árið 1862.

Finnur Magnússon prófessor samdi spurningaskrána⁴ fyrir fornleifanefndina í Kaupmannahöfn og var honum nokkur vandi á höndum, þegar kom að því að spyrja um munnmælasögur um fornleifar. Hann tók þá það ráð að kalla þær 'sögusagnir meðal almúgans'. Af auðskildum ástæðum ætlaðist hann til, að safnað væri sögnum eingöngu, eins og

¹ Jón Hnefill Aðalsteinsson: Þjóðsaga og sögn í *Skírni* 1981, 150–151.

² *Íslenzkar þjóðsögur og ævintýri*. Safnað hefur Jón Árnason (Reykjavík 1954), II, xxxvi.

³ *Skírni* 1981, 148.

⁴ *Lovsamling for Island VII*, 659–661.